

Список використаних джерел

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.2024 № 4028-ХІІ. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12>

2. Ткаченко Н., Алексейчук В. Моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики). *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 1 (26).

3. Ісакович Б., Ярослав Ю., Назаров О. Проблеми та пропозиції: результати всеукраїнського опитування інтернет-опитування судових експертів щодо реформи в галузі судової експертизи. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції-дискусії. Місце недержавної судової експертизи у забезпеченні судочинства України* (м. Київ, 19.10.2020). Київ. вид. Назаров О.

Русанівський Сергій Віталійович,
здобувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАЦІВНИКОМ ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ З ЗАСТОСУВАННЯМ ЗБРОЇ ЧИ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Перевищення влади або службових повноважень працівниками правоохоронних органів є одним з найбільш серйозних службових злочинів, що викликає значний суспільний резонанс. Процедура здійснення кримінального провадження, збирання доказів та притягнення винних до кримінальної відповідальності є складною, оскільки більшість суб'єктів цих злочинів мають юридичну освіту, добре знаються на тонкощах судово-слідчої практики та активно перешкоджають встановленню об'єктивної істини.

Так, чисельність випадків перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу

(ст. 365 Кримінального кодексу України) впродовж 2014–2016 рр. скоротилася з 1525 до 1140 (–25,2%), у 2017–2021 рр. збільшилася у 2,3 раза до 2564, а в 2022–2023 рр. знизилася на 25,2% та 43,6% відповідно та в останньому році було зафіксовано 1082 таких фактів [1; 2].

Погляди на сутність, місце та значення криміналістичної характеристики у криміналістичній літературі висловлювались прямо протилежні: від відведення їй ролі загальної криміналістичної теорії, криміналістичного вчення і на цій підставі віднесення її до методологічних основ криміналістики – до повного заперечення необхідності й доцільності розгляду цієї категорії як «криміналістичного пережитку» [3]. Тому криміналістичну характеристику почали використовувати як перший елемент кожної окремої методики розслідування, як її інформаційна основа. До того часу – приблизно до 70-х років ХХ ст. – цю функцію виконував перелік обставин, що підлягали доказуванню у справах про злочини певного виду.

Дискусії, що точилися навколо «криміналістичної характеристики», не втихають і дотепер. Так, сьогодні відсутня єдність щодо поняття, значення і місця вказаної категорії в системі криміналістики. Скажімо, В. А. Журавель такий структурний елемент охарактеризував як модель типових ознак певного виду (групи) злочинів; систему узагальнених даних (відомостей) про типові криміналістично значущі ознаки злочинів [4, с. 74]; А. Ф. Волобуєв як наукові положення окремої методики розслідування, що є системою відомостей про елементи механізму злочину; наукову категорію, у якій описані типові ознаки і властивості події злочину [5]; В. Ю. Шепітько як відправний елемент у структурі окремих методик розслідування злочинів; ідеальну сукупність криміналістично значущих елементів та закономірностей вчинення конкретного злочину; систему відомостей про кримінально значущі ознаки злочинів певного виду, яка відображає закономірні зв'язки між ними і слугує для побудови та перевірки слідчих версій у розслідуванні злочинів [3, с. 182]; М. В. Салтевський як інформаційну модель, що являє собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів, а також видова модель, яка дозволяє прогнозувати, будувати найбільш обґрунтовані версії

щодо обставин конкретної події (особи, способу вчинення злочину, засобів злочину та іншого)» [6, с. 151]; М. І. Скригонюк як комплексу наукових положень, рекомендацій, прийомів, методів, щодо ефективного розкриття і розслідування злочинів, на основі їх кримінально-правових ознак та процесуальних, організаційно-управлінських, психологічних особливостей [7].

Грунтовне дослідження криміналістичної характеристики перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу з застосуванням зброї чи спеціальних засобів – це інформаційно-пізнавальна модель, яка містить дані про криміналістично значущі елементи початкового та наступного етапів досудового розслідування з метою виконання завдань кримінального провадження передбачених ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України [8].

Криміналістичні рекомендації є важливим інструментарієм суб'єктів сторони обвинувачення, що залученні до кримінального провадження – своєрідним алгоритмом дій у типових слідчих ситуаціях. Форма і зміст криміналістичної характеристики визначаються передусім класифікаційним рівнем відповідної окремої криміналістичної методики розслідування, складовою якої вона виступає. Щодо криміналістичної характеристики злочинів з перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів, то переконані у правильності позиції тих науковців, які є прибічниками визначення цієї категорії як моделі, що відбиває криміналістично значущу інформацію ретроспективної спрямованості про типові ознаки, які притаманні цьому різновиду злочинних діянь і які дозволяють його відокремити від інших груп злочинів. Як видається, у методиці з розслідування перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів криміналістичну характеристику як за змістом, так і за формою слід надавати у змішаному вигляді. За змістом вона має відбивати якісно-кількісну інформацію, а за формою мати вигляд описово-статистичної моделі. Саме поєднання цих ознак дає змогу створити оригінальну, притаманну тільки розглядуваному виду злочинів криміналістичну характеристику [9].

Беручись за вирішення питання про структуру та зміст криміналістичної характеристики перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів, необхідно керуватися тим, що ця категорія є синтезом найбільш значущих для організації розслідування даних, використання яких забезпечує швидкість та ефективність кримінального провадження.

Елементами криміналістичної характеристики перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу з застосуванням зброї чи спеціальних засобів є:

1) відомості про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

2) предмет злочинного посягання;

3) способи вчинення;

4) обстановка та слідова картина;

5) особа потерпілого.

Отже, криміналістична характеристика перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу з застосуванням зброї чи спеціальних засобів, як інформаційна модель, включає криміналістично значущі дані про особу злочинця, мотиви та цілі його дій, форми і методи вчинення та приховування кримінального правопорушення, а також типові наслідки («слідову картину»), обстановку (умови, місце, час, знаряддя) і особу потерпілого. Ці дані є основою для розробки теоретичної концепції створення окремої криміналістичної методики розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень, зокрема для побудови типових версій, і можуть бути ефективно використані слідчим у кримінальному провадженні як орієнтир, що дозволяє обирати найбільш ефективні напрями та засоби організації розслідування.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора України*. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

2. Кримінальна ситуація в Україні в умовах війни: основні тенденції. 2022 рік : монографія / авт. кол.:

М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 388 с.

3. Настільна книга слідчого : наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. Київ : Ін Юре, 2003. 728 с.

4. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан : монографія. Харків : Право, 2021. 448 с.

5. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Р. А. Козлов, 2019. 122 с.

6. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2008. 588 с.

7. Скригонюк М. І. Криміналістика: підручник. Київ : Атіка, 2005. 496 с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

9. Федоренко М. С. Концептуальні підходи до формування методики розслідування перевищення влади або службових повноважень співробітниками правоохоронних органів. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Вип. 35. С. 208–220.

Танчик Каміла Анатоліївна,
викладач кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЗАСОБУ МЕДІА В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Від початку російської агресії проти України в 2014 році соцмережі для українців стали потужним майданчиком для поширення інформації про війну. А з моменту повномасштабного вторгнення – і документації воєнних злочинів росіян набуває ще більшого значення. На даний момент, інформація поширюється за межі фізичного поля бою, охоплюючи інформаційну війну, зокрема в соціальних мережах. Не випадково, міжнародні медіа називають цю війну «першою війною в ТікТок», адже це перша